

До спеціалізованої вченої ради Д32.051.06 Волинського національного університету імені Лесі Українки,
проспект Волі, 13, м.Луцьк,43025

ВІДГУК
офіційного опонента
ПЕРЕВОЗОВОЇ ІРИНИ ВОЛОДИМИРІВНИ
на дисертаційну роботу Матійчука Любомира Павловича
на тему: «Державне та ринкове регулювання системи енергетичної безпеки України», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю
08.00.03-економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дисертації. Загострення ситуації на національному енергетичному ринку, пошкодження критичної інфраструктури, дефіцит енергетичних ресурсів, надмірне енергетичне споживання висувають підвищені вимоги щодо визначення перспектив реформування енергетичної системи України та удосконалення відповідної регуляторної політики дотримання норм енергетичної безпеки. В умовах обмеженості ресурсів особливого значення набувають питання підвищення ефективності використання потенціалу електроенергетичної, нафтогазової галузей та сфери відновлювальних джерел енергії. Державне та ринкове регулювання системи енергетичної безпеки України потребує ефективного, високопродуктивного та динамічного реформування енергетичної галузі та полягає у забезпеченні доступності населення до енергетичних продуктів. Дотримання адаптивних сьогоднішньому становищу України норм енергетичної безпеки дозволить сформувати експортний потенціал країни, забезпечити життєздатність виробничого, споживацького та промислового середовища країни та дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності національної економіки.

Втім, сучасні події України не дозволяють в повній мірі реалізувати антикризове регулювання енергетичної сферою, а в основному вирішують локальні проблеми пов'язані з енергопостачанням. Повноцінне функціонування регулюючих важелів державно-ринкового забезпечення можливе буде за умов обмеження зовнішньої агресії. Проте актуальним залишається проведення аналізу основних неузгодженостей, які пов'язані з впровадженням ефективної системи структурної модернізації, пошук інноваційних технологічних рішень, підвищення рівня енергетичної безпеки, тощо.

З огляду на це, дисертаційне дослідження Матійчука Любомира Павловича, присвячене теоретичному й методологічному обґрунтуванню державного та ринкового регулювання системи енергетичної безпеки України.

Зв'язок теми дисертації з науковими програмами та пріоритетними напрямками розвитку науки. Дисертаційну роботу виконано в межах планів науково-дослідних робіт кафедри комп'ютерних наук Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя за темою № ВК71-23: «Трансформація системи управління бізнес-процесами підприємств у післявоєнний

період та переходу до Індустрії 5.0» у межах якої особисто автором запропоновані теоретико-методологічні положення, результати аналітичних досліджень, основні прикладні рекомендації щодо розвитку паливно-енергетичної системи за умов кризових явищ.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. При опрацюванні теми дисертаційної роботи здобувачем використано фундаментальні та прикладні положення зарубіжної і вітчизняної економічної науки та інші напрацювання з економічної теорії, державного управління, економічної безпеки та регуляторної діяльності, а також нормативно-правову базу Міністерства енергетики України, інформацію з мережі Інтернет. Дослідження виконано з використанням широкого спектру загальних і спеціальних методів, зокрема: аналізу та синтезу, порівняння та узагальнення, індукції та дедукції, аналогій та моделювання.

При визначенні цілей та стратегії забезпечення системи енергетичної безпеки використано *системний і процесний підходи*.

При визначенні структури, класифікації та загроз системі енергетичної безпеки було використано *окрім системного та процесного, ще й експертний підхід*, що з врахуванням неформальної інформації та суб'єктивної оцінки базується на оцінках галузевих фахівців.

При формуванні системи ефективності функціонування паливно-енергетичного комплексу держави, а також системності реалізації його безпеки було застосовано *методи прогнозування, що базуються на регресійному аналізі*.

При визначенні державних та ринкових методів регулювання системи енергетичної безпеки було використано *методологію міжнародних науково-дослідних фінансових та владних організацій*.

При дослідженні ефективності енергетичної політики держави було застосовано: *метод детермінованого факторного аналізу, в т.ч. метод абсолютних різниць*.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується відповідними публікаціями у фахових виданнях України з економіки і оприлюдненням на науково-практичних конференціях. Зокрема, основні положення дисертаційної роботи отримали позитивну оцінку на 23 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Мета дисертаційного дослідження відповідає обраній темі роботи. Об'єкт і предмет дослідження визначено вірно. Висновки являють собою логічно обґрунтовані підсумки виконаної роботи та повною мірою відображають основні положення проведеного дослідження, результати їх впровадження є узагальненням досліджень й основою формулювання практичних рекомендацій. Вони не містять внутрішніх суперечностей і мають практичну спрямованість. Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України, підтверджують обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Матеріали та висновки кандидатської дисертації здобувача при підготовці цієї дисертації не використовувались.

Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій. Новизна наукових положень і результатів, отриманих особисто здобувачем і поданих на захист полягає у науковому обґрунтуванні теоретично-методологічних положень та розробці методичних й практичних рекомендацій державного та ринкового регулювання системи енергетичної безпеки України. Наукову новизну характеризують наступні результати дисертаційного дослідження:

вперше:

- розроблено архітектуру моделей оцінки забезпечення енергетичної безпеки, яка відрізняється від існуючих досі структурованістю, етапністю, критеріями та підходами, застосування якої реалізовуватиметься у тривимірному форматі та забезпечуватиме сталість енергетичної безпеки. Зокрема, архітектура запропонованої економіко-математичної моделі включає такі енергетичні компоненти як: електроенергетика; природний газ; нафта; альтернативна енергетична галузь.

Архітектурна композиція авторської економіко-статистичної моделі забезпечення енергетичної безпеки передбачає чотири основних сценаріїв розвитку її стану: підтримання, стабілізація, відновлення та занепад. Запропоновано модель оцінювання, яка також включає ряд агрегованих складових енергетичної безпеки: стратегічна складова енергетичної безпеки; суспільно-економічна складова енергетичної безпеки; ефективність функціонування енергетичного сектору; еколого-економічна складова енергетичної безпеки; соціально-економічна складова енергетичної безпеки, кожна з яких включає множину кількісних індикаторів;

-запропоновано модель розрахунку інтегрального коефіцієнту енергетичної безпеки шляхом використання методів адитивної або мультиплікативної згортки первинних часткових індикаторів, які попередньо об'єднуються в проміжні агреговані складові. На відміну від прийнятних моделей розрахунку, інтерпретовано значення часткових кількісних показників на основі порогових значень, які було використано на основі попередніх досліджень та шляхом аналізу динаміки показника та розкид значень за країнами ЄС. Визначені порогові діапазони, які дозволили інтерпретувати отримані значення за категоріями дуже низьким, низьким, середнім, високим і дуже високим рівнем значення коефіцієнту або складової енергетичної безпеки. Встановлено, що низький рівень безпеки властивий підсистемі ефективності функціонування енергетичного сектору та еколого-економічній складовій, що варто розглядати як джерела потенційних ризиків. Стратегічній складовій енергетичної безпеки, суспільно-економічній та соціально-економічній властивий середній рівень, що в результаті і обумовило середній рівень енергетичної безпеки за всією системою. Даний метод має переваги над іншими, так як дозволяє використовувати не лише поточні фактичні значення, але і прогнозні параметри, отримані на основі аналізу попередніх даних з використанням лінії тренду;

- для забезпечення системності, логічності та послідовності дослідження сукупного рівня енергетичної безпеки, нами було запропоновано авторське бачення структур взаємозалежностей галузевих енергетичних сфер системи енергетичної безпеки держави відносно потенційних загроз, факторів впливу, чутливості та наслідків від їх впливу на систему енергетичної безпеки держави відносно семи основних загроз, що як ми вважаємо, в найбільшій мірі є ймовірними до настання та

безпосередньо можуть чинити вплив на систему енергетичної безпеки держави, зрештою це стало поштовхом для побудови базису стимулювання регулювання енергетичної безпеки;

удосконалено:

- основні напрями розвитку енергетичної безпеки в Україні, які включають наявність власного енергетичного потенціалу, що є свідченням рівня енергетичної незалежності країни, організаційно-економічних відносин між суб'єктами в сфері енергетичного споживання, різну комбінацію державних та ринкових важелів регулювання енергетичної сфери та зовнішню політику країни щодо цілей застосування енергетичних ресурсів, фінансові ресурси. Цілеоб'єктність зазначених заходів є вектором енергетичної політики та водночас забезпечує досягнення належного рівня енергетичної безпеки з визначеною та чітко-регламентованою управлінською політикою;

- системно-трансформаційний методологічний підхід, який ґрунтується на впровадженні змішаного типу регулювання системою енергетичної безпеки через державні та ринкові важелі впливу на засадах підвищення щільності зв'язків між компонентами енергетичної безпеки, орієнтованих на галузеву цілісність корпоративного, територіального та інноваційно-технологічного характеру. В межах запропонованого підходу слід виокремити ряд напрямів обов'язкових до виконання: фінансового інвестування; ефективного та енергоощадного планування; організаційно-кон'юнктурного забезпечення. Кожен з напрямів охоплює системні цілі та заходи, які мають комплементарний характер. Застосований метод дав змогу запровадити модель інноваційної компоненти структурної модернізації енергетичного сектору України;

систематизацію змісту науково-методичних підходів до визначення та оцінки енергетичної безпеки у електроенергетиці: методичний, системний, індикативний методичний підхід, багатофакторний методичний, вартісний, цільовий, методичний підхід заснований на оцінці ризиків і загроз енергетичній безпеці, денотативний, ресурсний, рівневий підхід до управління. Новизна наукових положень і результатів, отриманих особисто здобувачем і поданих на захист полягає у науковому обґрунтуванні теоретично-методологічних положень та розробці методичних й практичних рекомендацій державного та ринкового регулювання системи енергетичної безпеки України. Наукову новизну характеризують наступні результати дисертаційного дослідження:

- запропоноване авторське бачення структури виробничо-економічної моделі паливно-енергетичної системи України. На відміну від усталених підходів, структура паливно-енергетичної системи України концептуалізована у такий спосіб, де усі первинні енергопродукти, їх видобуток, переробка в інші види палива та сировини є інтегрованими в електричну та теплову енергію. Це у свою чергу свідчить про системність галузей, котрі формують паливно-енергетичний комплекс та охоплюють технологічно-виробничі процеси: об'єми виробництва та споживання енергетичних ресурсів, витратну складову, протяжність мереж, тощо. Системний характер паливно-енергетичної системи України створює середовище видобутку, переробки різних видів паливних і енергетичних ресурсів, серед яких: вугільні, нафтові, газові, ядерні, а також функція транспортування до споживача. Пропонуємо розглядати два варіанти розвитку паливно-енергетичного системи

країни: поступальний та прогнозний. Поступальний варіант охоплює поміркованість та планомірність реформ, що передбачає застосування ринкових видозмін та кардинальних трансформацій. Прогнозний варіант зорієнтовано на середньо та довгострокову перспективу зміни параметрів енергетичної системи загалом;

- систематизацію змісту науково-методичних підходів до визначення та оцінки енергетичної безпеки у електроенергетиці: методичний, системний, індикативний методичний підхід, багатофакторний методичний, вартісний, цільовий, методичний підхід заснований на оцінці ризиків і загроз енергетичній безпеці, денотативний, ресурсний, рівневий підхід до управління та оцінки стану суб'єкта енергетичної безпеки, структурний методичний підхід, інтегральний методичний підхід. Ознайомлення з методологічним базисом визначення оцінки енергетичної безпеки електроенергетичного ринку дозволили систематизувати сукупність методів такої оцінки;

набуло подальшого розвитку:

- архітектура безпеки енергії згенерованої з використанням відновлювальних джерел енергії (ВДЕ). Де, саме *сталі ланцюги постачання* – збільшення кількості надійних постачальників ВДЕ; підвищення рівня конкретності ринку та визначається критеріями фізичної та економічної доступності джерел її генерації для виробників, а також природно-кліматичними факторами, що чинять вплив на сталу генерацію енергії зниження ступеня концентрації ланцюга постачання на основі різноманітності у регіональному, економічному та техніко-технологічному розрізах; прозорий ринок та ринкове регулювання «зелених» тарифів з урахуванням балансу інтересів споживачів, постачальників, державних регуляторів ринку та інвесторів; детінізація ринку альтернативної енергетики, зниження рівня монопольного впливу учасників та створення нормативно-правової бази у економічних засадах для справедливих тарифів не електроенергію; диверсифікації енергетичних джерел у структурі енергетичного балансу країни із досягненням стратегічних показників розвитку ВДЕ та забезпеченням енергетичної незалежності і безпеки національної економіки;

- модель розрахунку інтегрального коефіцієнту енергетичної безпеки шляхом використання методів адитивної або мультиплікативної згортки первинних часткових індикаторів, які попередньо об'єднуються в проміжні агреговані складові. Інтерпретовано значення часткових кількісних показників на основі порогових значень, які було використано на основі попередніх досліджень та шляхом аналізу динаміки показника та розкид значень за країнами ЄС. Визначені порогові діапазони, які дозволили інтерпретувати отримані значення за категоріями: дуже низьким, низьким, середнім, високим і дуже високим рівнем значення коефіцієнту, або складової енергетичної безпеки. Встановлено, що низький рівень безпеки властивий підсистемі ефективності функціонування енергетичного сектору та еколого-економічній складовій, що варто розглядати як джерела потенційних ризиків. Стратегічній складовій енергетичної безпеки, суспільно-економічній та соціально-економічній властивий середній рівень, що в результаті і обумовило середній рівень енергетичної безпеки за всією системою. Даний метод має переваги над іншими, так як дозволяє використовувати не лише поточні фактичні значення, але і прогнозні параметри, отримані на основі аналізу попередніх даних з використанням лінії тренду.

Практичне та загальнонаціональне значення результатів дисертаційного дослідження. Практична цінність роботи полягає у розробленні пропозицій щодо удосконалення реалізації державних та ринкових інструментів регулювання системності безпеки енергетичного сектору України. Основні положення й висновки дисертації, що мають прикладний характер, стали базою для розробки певних заходів, що пройшли апробацію та активно використовуються в процесі діяльності наступних організацій та установ: Волинський національний університет імені Лесі Українки (Довідка №03-24/03/1640 від 17.07.2023 р.), АТ «Волиньгаз» (Довідка №43001-Сл-2023-0323 від 13.03.2023 р.), ТзВО «УкренерджиІмпекс», ГО «Інститут економічних та еколого-енергетичних досліджень» (Довідка №135 від 10.04.2023 р.), ТзОВ «Енергоконсалтінвест» (Довідка №147 від 17.03.2023 р.), АТ «Рівнегаз» (Довідка №330-Сл-3228-0323 від 15.03.2023 р.), ПАТ «Рівнеобленерго» (Довідка № 26-04/2315 від 13.03.2023 р.), ПАТ «Тернопільміськгаз» (Довідка №233 від 17.03.2023 р.), Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя (Довідка від 07.02.2023 р.), ВАТ «Тернопільобленерго» (Довідка №2144/51 від 24.04.2023 р.).

Повнота викладу наукових положень дисертації в опублікованих працях. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 55 наукових працях загальним обсягом 55,27 друк. арк., з яких особисто автору належить 26,82 друк. арк. У тому числі, три монографії, одна з яких одноосібна, 29 статей у наукових фахових виданнях (з них 4 статті – у закордонних виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus та WebofScience – одна з яких Q1), 23 публікацій у матеріалах й збірниках тез доповідей на наукових конференціях.

В опублікованих працях відображені основні наукові положення та результати дисертаційної роботи, відсутнє дублювання змісту. Термін розсилання примірників фахових видань, у яких опубліковані праці дисертанта, а також кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає нормативним вимогам. Публікації здобувача висвітлюють основні наукові положення дисертації, які автор виносить на захист.

Відсутність у дисертації та наукових працях, які розкривають її результати, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. При проведенні експертизи дисертації та монографічних видань в установі, де було рекомендовано до друку, а також у спеціалізованій вченій раді повною мірою встановлено відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації на основі вивчення тексту роботи, опублікованих праць та використання спеціалізованого програмного забезпечення. Крім того, опубліковані праці здобувача у фахових виданнях та у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, пройшли відповідне рецензування в тому числі щодо відсутності академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації. Робота оформлена відповідно до чинних нормативних вимог. Наукові положення, дослідження та результати, які виносилися на захист кандидатської дисертації Матійчука Любомира Павловича на тему: «Статистичне оцінювання надійності банків України», на захист у представленій докторській дисертації, не виносяться.

Оформлення дисертації та реферату. Основні наукові положення, отримані результати і рекомендації виконаного дисертаційного дослідження досить повно відображено в рефераті. Реферат оформлений згідно з чинними вимогами.

Звертаємо увагу на те, що зміст реферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Отже, дисертаційна робота Матійчука Любомира Павловича за змістом, логікою побудови основних композиційних частин, а також за оформленням відповідає чинним нормативним вимогам.

Зауваження та дискусійні положення. У цілому, позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних автором результатів, слід зробити деякі зауваження та зазначити дискусійні положення щодо змісту дисертаційної роботи та списку опублікованих праць за темою дисертації.

1. У 1-му розділі на рисунку 1.5. *Структурні перетворення, що мали місце в процесі розвитку енергетичної безпеки України та під час її становлення*, автором не чітко визначено межі 3 етапу. Тракткування є дискусійним та потребує уточнення. (стор. 61).

2. У 2 му розділі при побудові таблиці 2.1. *Рейтинг найбільших енергетичних компаній України, на 01.01.2022 р.*, автор не врахував структурні зміни та реформаційні процеси, що відбуваються на енергетичному ринку у зв'язку з націоналізацією газорозподільних підприємств. Відповідно станом на сьогодні зазначений рейтинг має інших вигляд за урахуванням змін. (стор. 98);

3. Автор також у цьому розділі задекларував одним із критеріїв безпечності було запропоновано когнітивний вид когенерації, який є важливим на сьогодні. Проте у роботі суть цього критерія не розкрита належним чином та потребує уточнення. Зокрема, для його імплементації в практичний та господарський розвиток слід сформуванню законодавчу основу (базу) для подальшого розвитку високоефективної когенерації (стор. 150-151).

4. При аналізі методів та підходів до регулювання, потребує уточнення функціональна значимість Регулятора енергетичних ринків (НКРЕКП) (стор. 157-158). Окрім того, у 2017 року було прийнято новий Закон України «Про ринок електроенергії», який відповідає вимогам Третього енергетичного пакету ЄС та легалізує приєднання до системи ENTSO-E (Європейська мережа операторів системи передачі електроенергії), тому було би доцільним автору пояснити відповідні зміни і їх вплив на регулювання системи енергетичної безпеки (стор. 162);

5. Актуальним для України у нафтогазовій сфері на сьогоднішній день залишається питання забезпечення конкурентності ринку та можливість вільного забезпечення доступу на ринок нових учасників. Проте при розгляді у 4 му розділі питання безпеки нафтогазової сфери, автором не враховано формування прозорого конкурентного середовища саме на нафто-газовому ринку України (стор. 256);

6. У розділі 5-му, автором на рисунку 5.1. *Типи моделей досліджування енергетичної безпеки об'єкта енергоменеджменту*, не задекларовано місце та значення розробленої моделі у процесах регулювання системи енергетичної безпеки. Звісно зазначене уточнення потребує логічного пояснення (стор. 303).

В цілому, зазначені зауваження та дискусійні положення суттєво не впливають на загальне позитивне враження щодо результатів дисертаційної роботи, її теоретичного і практичного значення.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. Дисертаційна робота Матійчука Любомира Павловича на тему:

«Державне та ринкове регулювання системи енергетичної безпеки України» є

самостійною, завершеною, цілісною науковою працею. Дисертація якісно збагачує наукові погляди на регулювання системи енергетичної безпеки України. Наукові положення, висновки і рекомендації, що винесено на захист, одержані автором самостійно і є суттєвим внеском у економіки та управління національним господарством. За своїм змістом дисертація відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Вищезазначене дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Матійчука Любомира Павловича на тему: « Державне та ринкове регулювання системи енергетичної безпеки України» за науковим рівнем, є самостійним завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, яка характеризується новизною одержаних результатів і висновків, має теоретичне та практичне значення.

Отримані результати забезпечують вирішення важливого наукового, методологічного та практичного завдання, яке полягає у теоретичному й методологічному обґрунтуванні концептуальних засад, принципів, стратегій, методів, інструментів та механізмів державного та ринкового регулювання системи енергетичної безпеки України, та цілком відповідає паспорту спеціальності 08.00.03- економіка та управління національним господарством.

Дисертаційна робота у науковому, практичному та ціннісному для економічної науки вимірах, кількістю публікацій, дотриманням принципів академічної доброчесності відповідає вимогам пунктів 7 та 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою КМУ №1197 від 17.11.2021 року, а її автор Матійчук Любомир Павлович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03-економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри підприємництва та маркетингу
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу
Міністерства освіти та науки України

І. В. Перезовою

Підпис(и)	<i>І. В. Перезовою</i>
посвідчую	<i>І. В. Перезовою</i>
Учений секретар ІФНТУНГ	<i>І. В. Перезовою</i>
« »	20 р.

Борис невідомо 04.12.2021.

*Борис невідомо СВРД 32.057.06
Слава Сурко*